

Geliş Tarihi / Receive : 22.05.2025

Kabul Tarihi / Accepted : 19.06.2025

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Solutions to Sexual Problems and Sexual Life Advice in the Context of Folk Medicine in Risale-i-Tıb

Fatih KAYA

Doç. Dr., B.A.İ.B.Ü. İlahiyat Fakültesi

Fatihkaya1977@gmail.com

Orcid ID: [0009-0002-1485-4712](https://orcid.org/0009-0002-1485-4712)

Atıf/Cite as: KAYA, D. D. F. Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri. *Trk Dergisi*. Geliş tarihi gönderen <https://www.trkdergisi.com/index.php/trk/article/view/217>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism.

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Öz

Bu çalışmada tarafımızca yayımlanmış olan “Yazarı Bilinmeyen Bir Tıp Kitabı Risâle fi't-Tıb (Giriş-Notlar-Çeviriyazılı Metin-Söz varlığı) adlı eserin esasını oluşturan Risâle fi't-Tıb adlı Osmanlı döneminde kaleme alınmış tıp kitabında yer alan cinsel yaşam ve cinsel sorunlara çözüm yolları ile ilgili hususlar incelenmiştir. Bu bağlamda, **Risâle fi't-Tıb** adlı eserde cinsellikle ilgili bölümler halk hekimliği bağlamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmada öncelikle halk hekimliği kavramının tanımını yaptıktan sonra insanlık tarihinin başlangıcından bugüne gelene kadar halk hekimliği uygulamalarının tarih içerisinde, farklı coğrafya ve insan topluluklarında gösterdiği gelişmelerin, benzer ve farklı uygulamaların kısa bir özetini verdik. Ardından İslam dünyası ve Osmanlı sahasında cinsel konuları ihtiva eden eserler olan “Bâhnâme” kitapları hakkında bilgiler verdik. Daha sonra da çalışmamıza konu olan Risâle fi't-Tıb adlı eserde geçen cinsel yaşam tavsiyeleri, insel sağlık sorunları ve bunların çözüm yolları ile ilgili tespit ettiğimiz hususlar üzerine incelememizi yaptık. Risâle fi't-Tıb'da cinsel ilişki biçimleri, sağlıklı bir ilişkinin belirtileri, çocuğun cinsiyetini belirleme yöntemleri ve cinsel ilişkinin uygun zamanları gibi konular ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, cinsel sağlığı korumaya yönelik destekleyici ve tedavi edici yöntemler üzerinde durulmuştur. Eserde ayrıca, cinsel isteği artıran ve azaltan besinler, meniyi artıran gıdalar, kısırlık teşhis uygulamaları ve hamileliği kolaylaştıran veya engelleyen yöntemler hakkında bilgiler sunulmuştur.

Bu çalışma, halk hekimliği bağlamında cinsel sağlık uygulamalarının tarihsel gelişimini anlamaya katkı sağlamak ve geleneksel tıbbın modern tıpla kıyaslanmasına imkân tanımaktadır. Farklı toplumların cinsel sağlık konularına bakış açısını analiz ederken, geleneksel tedavi yöntemlerinin günümüzdeki geçerliliği üzerine de değerlendirmeler yapılmaktadır. Halk hekimliği uygulamalarının kültürel miras içindeki yerini belirlemek ve bilimsel temellere dayandırarak ele almak, bu çalışmanın temel amaçlarından biridir.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Tıp, Cinsel Yaşam, Osmanlı Tıbbı, Halk Hekimliği..

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Solutions to Sexual Problems and Sexual Life Advice in the Context of Folk Medicine in Risale-i-Tıb

Abstract

This study examines the aspects of sexual life and solutions to sexual problems found in the medical book **Risâle fi't-Tıb**, an Ottoman-era work that forms the basis of our published book, *An Anonymous Medical Book: Risâle fi't-Tıb (Introduction-Notes-Transliterated Text-Vocabulary)*. In this context, the sections related to sexuality in **Risâle fi't-Tıb** have been analyzed in detail within the framework of folk medicine.

The study first defines the concept of folk medicine and provides a brief summary of how folk medicine practices have evolved throughout history across different geographies and societies. Following this, information is provided on the **Bahname** books, which are works containing discussions on sexuality within the Islamic world and the Ottoman realm. Subsequently, the study focuses on the sexual life advice, sexual health problems, and their solutions as presented in **Risâle fi't-Tıb**. The book covers topics such as types of sexual intercourse, indicators of a healthy relationship, methods for determining gender, and appropriate times for sexual activity. Additionally, preventive, supportive, and therapeutic methods for maintaining sexual health are discussed. The text also provides information on foods that enhance or reduce sexual desire, nutrients that increase semen production, infertility diagnosis methods, and techniques to either facilitate or prevent pregnancy.

This study contributes to understanding the historical development of sexual health practices within folk medicine and allows for a comparison between traditional and modern medical approaches. While analyzing how different societies have historically approached sexual health, it also evaluates the contemporary relevance of traditional treatment methods. One of the main objectives of this study is to establish the cultural significance of folk medicine practices and to examine them based on scientific principles.

Keywords: Folklore, Medicine, Sexual Life, Ottoman Medicine, Folk Medicine.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1

GİRİŞ:

Halk hekimliği, geleneksel tıp uygulamaları ve yöntemlerinin toplum sağlığını iyileştirmeye yönelik kullanılmasıdır. Bu kavram, doğrudan modern tıp uygulamalarından farklı olarak halk arasında yaygın olan ve genellikle kültürel, tarihi ve yerel bilgiye dayanan sağlık hizmetlerini kapsar. Halk hekimliği; bitkisel tedaviler, doğal ilaçlar, beslenme önerileri, el ile yapılan masajlar gibi çeşitli tedavi yöntemlerini içerebilir.

Halk hekimliği, genellikle yerel toplulukların sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan eski yöntemler olup, bazen modern tıbbın ulaşamadığı yerlerde alternatif bir çözüm sunar. Bu pratikler, deneyime dayalı bilgi ve kültürel miras ile şekillenir. İnsanoğlunun tarihi kadar eski olan halk hekimliği gerek Türk folkloru ve gerekse İslâmî tıp biliminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Hayvanların içgüdüsel davranışlarını gözlemleyen insanoğlu daha sonra bunları kendileri üzerinde uygulayarak kendi kendilerinin şifacısı olmuşlardır (Şar 1989: 222).

İlk insanlar, açıklamakta yetersiz kaldıkları olayların nedenlerini önce metafiziğe daha sonra da dinî etkilere bağlamışlar; bu dönemlerde çaresiz kalan insanlar hastalarını herkesi görebileceği yerlere koyarak, kendilerini gören insanlardan benzer rahatsızlığı yaşayıp iyileşenlerin tecrübe ve birikimlerinden faydalanmaya çalışmışlardır (Şehsüvaroğlu 1970: 12).

Eski Mezopotamya ve eski Mısır'da yapılan çalışmalarda elde edilen bulgulardan, bu toplumlarda hastalıkların tedavisinde dua, kurban, adak, muska ve sihir gibi mistik yöntemlerin yanı sıra bitkisel, hayvansal ve mineral kaynaklı drogların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Eski Hint ve Eski Çin toplumlarında da bunlara benzer yöntemlerin yanı sıra Eski Hint'te hastalıklardan korunmak amacıyla hijyene ve beslenmeye önem verildiği, tedavi boyutunda ise yoga, nefes terapisi, hipnoz, lavman ve hacamat gibi yöntemlere rastlanırken; Eski Çin'de ise teşhis ve tedavide akupunktur, masaj ve jimnastik gibi uygulamalar öne çıkmaktadır (Şar 1989: 222).

Eski İran ve Eski Yunan halk hekimliğinin izleri günümüze kadar ulaşmıştır. İran'da bıçak hekimi (cerrah), ot hekimi (eczacı) ve mukaddes söz hekimi (psikiyatrist) gibi üç tür hekim bulunmaktadır. Bu hekimlik uygulamaları, Mezopotamya ve Eski Yunan etkisiyle gelişmiş ve daha sonra İslamiyet'in yayılmasıyla önemli bir kültür merkezi olmuştur.

Risâle fi't-Tıbb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Eski Yunan'da, Aesculapios sağlık tanrısı olarak kabul edilirdi ve Asclepionlardaki rahip-hekimler psikolojik tedavi yöntemleri uygulamıştır. Bu tür halk tedavi yöntemleri, günümüzde Anadolu'daki "yatır" ve "türbe" ziyaretlerinde benzer şekilde görülmektedir. Ayrıca, Hipokrat'ın vücutta sıvı dengesinin bozulmasının hastalıklara yol açtığını belirten hıtlar teorisi, halk arasında hâlâ geçerlidir. Yunan'daki sağlık kuruluşları ve Anadolu'daki geleneksel tedavi yöntemleri arasında paralellikler vardır (Asil, Şar 1984: 94-97).

Eski Roma'da halk ilaçları, "aktar" adı verilen drog satıcıları tarafından hazırlanırdı. Bunlar, çeşitli bitkiler, hayvansal ve madensel maddelerle tedavi için antidotlar (Mithridaticum, Theriaque) hazırlarlardı. Manisa'daki Mesir Şenlikleri bu gelenekten izler taşır. Eski Roma'da Galen, tedavide soğuk ve sıcak ilaçları kullanmayı önerirken, halk arasında benzer yöntemler hâlâ uygulanmaktadır. Ayrıca kaplıca tedavisi Roma ve Yunan dönemlerine dayanmaktadır (Şar, Asil 1985: 70-74).

Antik çağda halk hekimliği, efsane ve mitolojiyle harmanlanarak günümüze kadar gelmiş ve Avrupa'da VI. yüzyılda "Manastır Tababeti" adı verilen dönemde dua ve büyü ile yapılan tedaviler yaygınlaşmıştır. Rönesans'ta halk tıbbı, modern tıbbın yanında yer almıştır (Demirhan 1985: 193).

İslam dünyasında ise eski Yunan, Hint ve diğer milletlere ait halk hekimliği bilgileri Arapçaya çevrilerek korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Türkler, Anadolu'ya yerleşmeleriyle tıp alanında önemli gelişmeler kaydetmiş, hastaneler kurulmuş ve kaplıcalar yapılmıştır. Osmanlı'da aktarlık önemli bir meslek haline gelmiş, aktarlar hem drog hem de ilaç üretmeye başlamıştır. XIX. yüzyıla kadar halk hekimliği, tıbbi eserlerde yer bulmuş ve bitkisel, hayvansal maddelerle tedavi yöntemleri önemsenmiştir (Şar 1989: 226).

Cinsel sağlık sorunlarına geleneksel çözümler ve cinsel sağlık tavsiyeleri konusu da halk hekimliği içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu konularla ilgili "bâhnâme" adı verilen müstakil eserler kaleme alındığı gibi tarihi tıp metinleri içerisinde belli başlı bölümler hâlinde de yer alabilmektedir.

Bahnâme, cinsel arzu ve cinsel sağlığı konu alan eski tıbbî eserlerin genel adıdır. Bu eserlerde, nikâh, cinsî sağlık, tenâsül hastalıkları, hamilelik,

Fatih KAYA

doğum ve çocuk yetiştirme gibi konulara dair bilgiler yer alır. Ayrıca, cinsî rahatsızlıkların tedavisi için ilaçlar, gıda formülleri ve psikolojik faktörlerin giderilmesine yönelik tavsiyeler de bulunur. Erkeklerde "impotens", kadınlarda ise "frijidite" olarak adlandırılan cinsî yetersizlikler, yaş, hormon yetersizliği gibi nedenlerle tedavi edilmeye çalışılmıştır (Özcan 1991: 489-490).

Bahnâmeler, Arapça, Farsça ve Türkçe olarak yazılmış, cinsî sağlıkla ilgili çeşitli ilaçlar, kuvvetlendiriciler ve usuller önerilmiştir. Türkler, Arap ve Fars kültürlerinin etkisiyle bu eserleri benimsemiş, Türkçeye çeşitli bahnâme tercümeleri yapılmıştır. En eski Türkçe bahnâme tercümesi, XIV. yüzyılda Nasîrüddîn-i Tûsî'ye izâfe edilen Farsça bir eserden yapılmıştır (Özcan 1991: 489-490).

İslam ve Osmanlı tıp tarihinde farklı dönemlerde birçok hekim, bahname türünde eserler yazmıştır. Ali Haydar Bayat, İslam Medeniyeti dönemine ait 45 farklı bahname tespit ettiğini belirtmiştir; bunlardan 21'i Arapça, 6'sı Farsça ve 14'ü Türkçe'dir. İlter Uzel ise Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde toplam 51 eserden oluşan bir liste sunmaktadır. Bu tür eserlerin birçok örneği, Türkiye'deki büyük kütüphanelerde bulunmaktadır. Osmanlı'da bilinen ilk bahname örneği ise Mûsâ b. Mes'ûd'un II. Murad adına yaptığı tercüme eserdir (Özcan 1991: 489-490).

İncelememizin esasını teşkil eden Risâle fi't-Tıb adlı eserde de cinsel konulara geniş ölçüde yer verilmiştir. Diyebiliriz ki eserde konu ile ilgili eserde geçen kısımlar bir araya toplandığında müstakil bir "bâhnâme" oluşturacak büyüklükte bir hacim oluşturabilmektedir.

Risâle fi't-Tıb'ın nerede ve kim tarafından kaleme alındığı ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur. Bununla birlikte eserin satır aralarında bazı ipuçları bulunmaktadır. Özellikle eserin yazıldığı bölge ile ilgili pek çok ipucuna rastlamaktayız. Söz gelimi eserde geçen "istiridye kabı" (117/8 – B54b/9), "deñiz şuyın kıoyup" (127/10 – B58b/15) ifadelerinden eserin denize yakın bir bölgede yazılmış olma ihtimalini doğuruyor. Ayrıca eserde geçen ve bölge ağızlarının özelliklerini barındıran "dörpileyüp (202/15) {Burdur, Antakya}", "kılgın (112/19) {Burdur, Denizli}", "bekerliginüñ (B88a/5) {Arslanköy/İçel}", "umşunmaş (119/16) {Denizli}" gibi kelimelerin kullanıldığı yöreler eserin Güney Anadolu yörelerinden birinde yazılmış olduğuna dair ipuçları vermektedir (Kaya 2024: 3).

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Eserin kim tarafından yazıldığı ile ilgili de basur hastalığının tedavisi ile ilgili bölümde gebere otunun faydaları sıralanırken bir özelliği ile ilgili de şöyle bir kayıt vardır:

“Gebere otunuñ havâsı bî-haddür. Cümleden biri budur ki; bevâsırı olan kimesne yatsu namâzı vaqtinde gebere otı biten yire vara. Atası anası adın ve kendi adın diye kim meşelâ sen yâ gebere, YaÔķûb begüñ ve hâtunı Zühre hâtunuñ oğlu Muħammed Çelebi'nüñ bevâsırısın, diye gide ve yine seher vaqtinde gele, eyde kim “Sen yâ gebere, YaÔķûb begüñ ve hâtunı Zühre hâtunuñ oğlu Muħammed Çelebi'nüñ bevâsırısın diyüp kopara, yabana ata. Ammâ eliyle koparup ata. Demür âletle koparmaya belki eliyle de koparmaya, bir ğayrı nesne ile kopara, yirinden ayıra. Ol adamuñ bevâsırı mahv ola.” (Kaya 2024: 3).

Bu tarz bir eserde, bir tedavi yöntemi anlatırken, şahıs isimleri kullanmak gerektiğinde hiç şüphesiz müellifin aklına en önce kendisinin, babasının veya annesinin, yani birinci derecedeki yakınlarının isimlerini kullanma düşüncesi gelecektir. Bu düşünceden hareketle eserin müellifinin adı geçen Muhammed Çelebi'nin olma ihtimali bir hayli yüksektir. Kaynaklarda Muhammed Çelebi adıyla araştırma yaptığımızda Ahi Muhammed Çelebi adındaki ünlü tıp bilgini karşımıza çıkmaktadır. Fakat Ahi Muhammed Çelebi'nin eserleri arasında böyle bir kitaba rastlanmamaktadır. Bu durum Muhammed Çelebi adında başka bir şahsın olabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak yine de bu ifade bir kesinlik arz etmemektedir (Kaya 2024: 3).

Risâle fi't-Tıb'da cinsellik ile ilgili kısımları “Cinsellik, cinsel sağlık ve cinsel yaşamla ilgili uygulamalar” ile “Cinsel sağlığı korumak amacıyla önleyici, destekleyici ve tedavi edici yöntemler” olmak üzere iki temel başlık altında ele alabiliriz.

A. CİNSELLİK, CİNSEL SAĞLIK VE CİNSEL YAŞAMLA İLGİLİ UYGULAMALAR:

1. CİNSEL İLİŞKİ BİÇİMLERİ:

Risâle fi't-Tıb'da cinsel ilişki biçimi hususunda iki örnek karşımıza çıkmaktadır. Eserin müellifinin “cimâ-ı mesrûrî” adıyla bahsettiği ilk ilişki biçiminde kadın sırt üstü yatar pozisyonda olup kalçalarının altına bir yastık konması gerektiğini vurgulamaktadır. Erkek ise kadının ayaklarını

Fatih KAYA

omuzlarına almakta, kendi ayaklarının parmaklarını bir duvara dayamakta, elleriyle kadının omuzlarından tutup kadını kendine doğru çekerek cinsel birleşme sağlanmaktadır. Burada ünlü filozof ve hekim Eflatun'a atıf yapan müellif bu cinsel birleşme şeklinin diğer biçimlerden daha iyi olduğunu, ruh, kalp ve göz sağlığı için bir hayli yararlı olduğunu belirtmektedir.

"Cimā'ı mesrūrī budur ki mef'ūl çalkoyun yata ve göti bir yasdık kıoya, fā'öl iki ayağın omuzına ala ve kendü ayağının barmağların dıvāra vire ve eliyle omuzın muhkem duta, kendüye çeke, mübāşeret ide. Eflatun hekīm eydür: Bu cimā'ı mesrūrī didüğümüz sayirlerden eyüdür, rûhı ziyāde ider, göz nûrın arturur ve kalbe şafā virir." (B91b/12).

İkinci birleşme biçiminde ise erkek, kadının bacakları arasına girmekte, kadın da uyluklarını elleriyle tutarak kendisine doğru çekmektedir. Müellif bu ilişki biçimin herhangi bir zararı olmadığını belirterek her iki tarafında bu birleşmeden büyük zevk alacağını dile getirmektedir.

"Fā'öl arasına girdükde mef'ūl de uyluğın kendüye çeke, eliyle tuta, tarafeyne lezzet-i tam virdüğinden gayrı zarar müterettib olmaya." (B91b/17).

Eserimizde faydalı olduğu değerlendirilen yukarıdaki iki ilişki biçiminin yanı sıra üçüncü bir ilişki biçimi daha kaydedilmiş. Kadının erkeğin üzerine çıkarak ilişkide bulunulduğu bu ilişki biçimini müellif tehlikeli ve zararlı olduğunu değerlendirmiştir.

"ÖAvrat erüñ üzerine çıkup cimā'ı itmek muhataradur." (199/3).

Bunun devamında yine çıplak olarak cinsel ilişkide bulunmanın kişinin bedenini zayıflatacağı ve ruhen kaygı ve keder dolu bir hâle getireceği değerlendirilmektedir.

"Cıblak itmek adamı süst endām idüp gus'a-nāk ider." (199/4).

2. CİNSEL İLİŞKİ ZAMANLARI:

Risâle fi't-Tıbb'da cinsel ilişkide bulunurken gerek mevsimsel etkiler bakımından, gerek belirli günler bakımından ve gerekse bedensel bakımdan zamanlamaya dikkat edilmesi tavsiye edilmektedir.

Mevsimlerden bahar vaktinde, yani ilk baharda cinsel ilişkide bulunmanın iyi olacağı belirtilirken yaz sıcaklarında ve kışın soğuk zamanlarında cinsel ilişkiden kaçınmak gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca gün içerisinde gündüz ilişkide bulunmanın geceye göre daha iyi olacağı vurgulanmaktadır.

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Müellif, haftanın günlerinden pazartesi, perşembe ve cuma gecelerinde cinsel ilişkide bulunmanın şeriat ve hikmet gereği olarak iyi olduğunu ifade etmektedir. Cumartesi günü ve gecesi ilişkide bulunmanın ise bedene hastalık getireceğini kaydetmiştir.

“Ammā bilgil ki cimā’ ō eylemek bahār vaktinde hoşdur. Ammā yaz ıssisinde ve kış sovuğında ihtirāz itmek gerekdür ve giçeden ise gündüz cimā’ ō itmek efzaldür. Cimā’ ō şer’i’ ōat ve hıkmēt muḳteḳāsınca düşenbe ve pencşenbe ve azîne giçelerinde eyüdü. Şenbe günü ya gicesi mübāşeret hastelik getürür.” (169/17).

Müellif, başka bir örnekte de cinsel ilişkinin tok karnına değil de yiyecekler midede hazmolduktan sonra yapılması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca cinsel isteksizlik durumunda cinsel ilişkide bulunulmaması gerektiğini belirtmekte, ilişki için isteğin çok olmasının beklenmesini tavsiye etmektedir.

“Cimā’ ōa ta’ ōām mi’ ōdede ḥāzım olduḳadan soñra ideler. Madām ki şehvet demini çok olmayınca itmeyeler.” (198/7).

3. İYİ BİR CİNSEL İLİŞKİNİN BELİRTİLERİ:

Eserde, gerçekleşen bir cinsel ilişkinin iyi olup olmadığı ile ilgili bazı belirtiler kaydedilmiştir. Aşağıya aldığımız ifadelerde de görüleceği üzere müellif, ilişki sonucunda vücutta rahatlık, huzur ve hafiflik ortaya çıkıyorsa, ilişkide bulunanların uykusu geliyorsa, kalbi ferahlanıp, keder, öfke ve melankolik fikirler yok oluyorsa o ilişkinin iyi bir ilişki olduğunu ifade etmektedir.

“Eyü cimā’ ōuñ ōalāmeti oldur ki cimā’ ōdan soñra hıffet ḥāsıl ola. Uyḳu gele ve ḳalbi ferāḥ bula. Ğuḣṣa ve ḳaḳımaḳ ve sevdāyi fikirler zā’ ōıl ola.” (198/9).

4. CİNSİYET BELİRLEME:

Risâle fi't-Tıb'da bir cümlede, anne karnındaki bebeğin cinsiyetinin anlaşılması ile ilgili de bir tespit yer almaktadır. Buna göre hamile bir kadın cinsel ilişkiye girmeyi istiyorsa, bu durum karnındaki bebeğin cinsiyetinin kız olduğunu gösterdiği belirtilmektedir.

“Eger ḥāmîle ōavrat cimā’ ōa meyl eylerse ḳız nişāındur.” (118/7).

B. CİNSEL SAĞLIĞI KORUMAK AMACIYLA ÖNLEYİCİ, DESTEKLEYİCİ VE TEDAVİ EDİCİ YÖNTEMLER:

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1

Fatih KAYA

1. CİNSEL ORGANLARIN YAPISINI İYİLEŞTİRMEYE DÖNÜK UYGULAMALAR:

Risâle fi't-Tıb'da bu hususla ilgili iki uygulama göze çarpmaktadır. İlki kadın cinsel organı ile ilgilidir. Eserde söz konusu uygulama ile bekâretin kaybedilmesi durumunda kişinin kendi idrarını bala katıp yemesi durumunda bekâretini geri kazanacağı dile getirilmektedir.

“Eger ƙaŋğı ƙızuñ bekâreti zâoñil olsa girii kendü sidüğini bala ƙatıp yise, yine bakire ola.” (B88a/15).

İkincisi ise erkek üreme organını büyütme ile ilgilidir. Burada iki örnek uygulama dikkati çekmektedir. Birincisinde sarı kükürt denen maddenin biber ile ayrı ayrı ezilip bala katıldıktan sonra erkek cinsel organına sürülmesi hâlinde organda büyüme olacağı belirtilmekte, ikincisinde ise zencefil, udülkahr ve tarçından her birinden bir miktar alıp ezdikten sonra zamk-ı Arabî denen madde ile karıştırıp organa sürülmesi durumunda organda büyüme meydana geleceği belirtilmektedir.

“Ammâ sarı kükürdi biber ile başƙa başƙa döğüp ayrı ayrı bala ƙarışdırup ƙekerine süre, ƙatı büyük ola.” (B88b/13).

“Ammâ zencebül Öüdu'l-ƙahr ve dârçin, her birinden alıp döğeler ve zamƙ-ı Öarabî süryyla ƙarışduralar. Andan ƙekerine süreler, gâyet büyük ola.” (B88b/14).

2. CİNSEL İLİŞKİDEN SONRA YAPILMAMASI GEREKENLER:

Risâle fi't-Tıb'da sağlığın genel sağlığın korunması için yapılması gereken pek çok şeyden bahsedilmiştir. Türlü hastalıklara karşı alınacak önlemler arasında cinsel ilişkiden sonra yapılması uygun olmayan şeyler de bulunmaktadır. Eserden aldığımız aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, cinsel ilişkiden sonra müshil içmek, soğuk su veya soğuk içecek içmek ve kan almak sakıncalı uygulamalar olarak değerlendirilmiştir.

“Şadlıƙdan ve ğuşadan ve uyƙusuzluƙdan ve cimaÖdan soñra müshil içmeyeler.” (91/2).

“Hareketden soñra ve şulu yemişlerden ve cimaÖdan soñra ve hammâm içinde ve hammâmdan soñra şü içmek ve şoruk nesneler içmek yaramazdur.” (197/1).

“Ğuşalı kimseden veya ƙaƙımış veya cimaÖ itmiş ve hammâma girmiş ya ishâl olmuş veya ƙaÖğ olmuş kişilerden ƙan almaya. Muñataradur.” (219/10).

3. CİNSEL İLİŞKİDEN UZAK DURULMASI GEREKEN DURUMLAR:

	"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi" "International Journal of Humanities and Art " [trk dergisi/2025]	e-ISSN:2757-6388 Cilt/Volume:6 Sayı/Issue:1
---	--	--

Risâle fi't-Tıbb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Risâle fi't-Tıbb'da cinsel ilişkiden uzak durulması gereken durumlar da ele alınmıştır. Bedende yaşanan bazı rahatsızlıklar esnasında ilişkiden kaçınılması gerektiği gibi ilişkiye girildiği takdirde olumsuz sonuçlar doğuracak durumlar da ele alınmıştır.

Eserde göz ağrısı, bağırsak ağrısı, uyuz, bel ağrısı ve eklem ağrıları gibi rahatsızlıkların tedavi yöntemleri açıklanırken tedavinin iyi sonuç vermesi için cinsel ilişkiden de uzak durulması gerektiği belirtilmiştir.

“Eger er eger Óavrat cimāÓdan berhiz ideler, gāyet muẓırdur.” (B26b/2). (Göz ağrısı)

“TaÓām yiyüp cimāÓ itmekden be-gāyet ihtirāz ideler.” (88/4). (Bağırsak ağrısı)

“Şabterec şuyı istiÓmāl ideler ve cimāÓı bi'l-küllıye terk ideler.” (147/9). (Uyuz)

“Ammā cimāÓ itmeyesin, be-gāyet hāẓer idesin. Tā kım bel ağrısından emın olasın, mücerredür.” (123/3). (Bel ağrısı)

“Bel ağrısına şāf götürmek eyüdüir ve bu marāẓda birķac gün cimāÓdan el çekeler.” (123/10).

“Gıdāóı az yemek ve et az yemek ve taÓāmı yiyüp tızcek hāmmāma gitmek veyā şu içmek veyā cimāÓ itmek veyā hareket gāyet muẓırdur.” (133/1). (Eklem ağrıları)

Eserden aldığımız aşağıdaki örneklerde çok ilişkiye girmenin beden kuvvetini ve kalbi zayıflattığı, kaç ve kirpiklerde dökülmeler meydana getireceği belirtilmektedir. Yine aç veya tok karnına ya da susuz iken, kan alındıktan sonra, müşhil içtikten sonra, yakı uygulamasından sonra ilişkiye girmenin ölüme bile neden olabileceği dile getirilmiştir. Ayrıca yaşlı kadınla, çok genç kızla, fazla ilişkiye girmemiş kadınla, hasta kadınla, kısır kadınla, yüzü kırmızı kadınla, çirkin kadınla ve isteksiz kadınla ilişkiye girmenin zararlı olduğu, bünyeyi ve bedeni zayıflatacağı belirtilmiştir. Bir de âdet dönemi içerisinde olan kadınla ilişkiye girmekten de kaçınılması gerektiği söylenmiş, bu ilişkiden eğer çocuk olursa bu çocuğun cüzzamlı olacağı ortaya konmuştur.

“Çok cimāÓ itmek kuvveti zāóıl ider ve yürege zaÓf virüp hafākān getürür ve kaçı ve kirpigi az ider.” (198/13).

Fatih KAYA

“... ac karnına veyā tok karnına veyā şusuz iken ya kan aldukdan sonra ya müşbil içdükdan sonra, yağı itdükdan sonra ya ifşâkı geldikde cimâ’O itmek küllî şarardur ve hammâm içinde mevt ile oynamağdur.” (198/14).

“Belki karı Óavrata ya gökcek kıza çok cimâ’O olmamış Óavrata veyā sayru Óavrata veyā kısr Óavrata veyā beñzi kızıl Óavrata veyā çirkin Óavrata veyā gönli istemediği Óavrata cimâ’O itmek yaramağdur. Za’Of virdüğinden gayrı süst endām eyler.” (198/17).

“Hâyiçe Óavratla cimâ’O itmek muhâlifdür, haşer ideler. Zirâ ol cimâ’Odan 3evlâd olsa meczûm olur.” (198/19).

4. CİNSEL İSTEĞİ ARTTIRAN ŞEYLER:

İncelediğimiz eserde cinsel isteği arttıran birçok üründen bahsedilmiştir. Bunları üç grupta ele almak mümkündür. Hayvansal ve bitkisel ürünler ile macunlar alt başlıkları altında ele alacağımız bu ürünlerin bazıları eserde tek başına ele alınmışken bazıları da beden için başka başka faydaları sayılırken cinsel isteği de arttırdığı kaydedilmiştir.

A) HAYVANSAL ÜRÜNLER:

Eserde serçe eti, sığırcık eti, keklik eti, güvercin eti, koyun eti, tavuk eti, rafadan yumurta, kebab, pişmiş balık, süt ve yoğurt gibi hayvansal yiyecekleri yemenin yanı sıra, vaşak kürkü kullanmanın da beli ısıtacağından cinsel gücü arttırdığından bahsedilmiştir.

“Eger serçe eti kabızğdur ammâ falice ve lakveye ve istisşaya ve süstlige küllî faâidesi vardır ve cimâ’O şivâde ider ve sığırçık eti de buña karıbdür.” (121/9).

“Eger kekliküñ eti falice ve lakveye ve süst endâma eyüdü ve sehvati arturur ve meni’i kavi ider ve tiz haşm olur ve istisşaya müşğdür ve gövdeye kuvvet virür ve mi’de’i issi tutar ve göğercin etinüñ dabı hasıyyeti böyledür.” (B85a/21).

“Ammâ nâfi’O olan gıdalar bunlardır. Koyun eti nobudla ve soğanla bişe ve rişte ve bakla ve semiz tavuk ve serçe ve bilic ve südlü birinc ve herise ve gendüme süzmesi ve nim-puht yumurta ve kebab ve pişmiş balık ve süd ve yoğurtdur.” (B91a/13). (Cima için)

“Vaşak kürki gayet de kızdurur ve cimâ’Oa faâide ider.” (212/6).

Yukarıda verdiğimiz, cinsel istek arttıran hayvansal ürünlerin yanı sıra eserde verilen bir tavsiye ilgi çekicidir. Müellif, su sığırının yani mandanın veya normal sığırın yavrusunun hayası kavrulup yendiği takdirde kişinin cinsel isteğinin artacağını ifade etmiştir.

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

"Eger şu şıgırınıñ veya kâra şıgırınıñ buzağısı taşağın biryân idiip etin yiye, cimâ'â muķım ola." (B91b/1).

B) BİTKİSEL ÜRÜNLER:

Risâle fi't-Tıb'da safran, zencefil, eğir otu, havuç (keşür), havlıcan ve tilki hayası gibi bitkilerden bahsedilmektedir. Bunlardan safran, zencefil ve eğir otu sadece cinsel isteği arttırma özelliklerinden bahsedilmemekte, sağlık açısından başka faydaları dile getirilirken bunlar arasında cinsel isteği arttırma özelliklerine de değinilmektedir.

"Ammâ za'Öferân (safran) müfferih'dür ve mi'Ödeye kuvvet virür ve talak ağrısına ve yürek ağrısına nâfi'Ödür ve bil ağrısı ki şovukluktan ola, def'Ö ider ve cimâ'Ö arzusun getirür ve balğam Öufunetin islah ider ve yüzün rengini hûb ider ve göze cilâ virür ve yürece kuvvet virür ve uyku getirür ve südügi yolını açar." (205/5).

"Zencebil (zencefil) issidür ve kurudur. Fâlice ve lakıveye ve şovukluktan olan renclere eyüdü. Eger anı bala katup yirlerse ne denli dimağda süddesi var ise cümle pişmiş balğamı ve sevdâyı giderür ve endâm süstliğin muhkem ider ve yili giderür ve fehmi tıx ve gözi ruşen ider ve ta'Öamı hażm itdürür ve cimâ'Ö arzusun getirür." (205/11).

"Eğir (eğir otu) nâfi'Ö nesnedür. İsti'Ömal itseler ya şuyın içseler beñzi gökcek idiip iç ağrısını giderür ve cimâ'Öa ve dil ağırlığına ve behaşa ve baraşa ve teşennüce eyüdü." (212/2).

Eserde havuç (keşür), havlıcan ve tilki hayası bitkileri ise başlı başına cinsel isteği arttırma özellikleri ile zikredilmiştir. Müellif, havlıcan bitkisi ile ilgili olarak bir dirheminin ağızda tutularak ilişkiye girilmesi durumunda güçlü bir ilişki olacağını belirtmiş, yine bir dirhemi iyice ezilip bir miktar taze inek sütünün üzerine ekilerek içildiği takdirde erkek cinsel organının sertleşmesine yardımcı olacağını söylemiştir.

"Bir yıl içinde bir hafta her gün biryân olmuş keşür, ya'Öni havıc yiye. On cāriye olursa rāzı eyleye, cimâ'Ö kuvvetini gāyet ziyāde eyleye." (169/3).

"Eger havlıcānunuñ bir diremin ağızda dutsa cimâ'Öi kavı eyleye. Eger bir diremin muhkem sabk idiip bucuk mişkal taze inek südine saçup içse şekerı kavı eyler. Cimâ'Öa kuvvet virür, mücerredür. Ammā ac karnına içeler." (170/2).

Tilki hayası otu ile ilgili olarak da müellif, ilişki sırasında erkek elinde tuttuğu takdirde güçlü bir ilişki olacağını, içtiği takdirde ise isteğin daha da artacağını, söz konusu bitkinin erkeğe, sakankur denen kum balığının vereceği gücü vereceğini belirtmiştir.

Fatih KAYA

“Eger *buşyü's-sa'Ölebi* elinde dutsa *cima'Öi* *ka'vi* ider. Eger içse *ziyade* ider, *sa'kan'şür* *ku'vveti* gibi *ku'vveti* olur.” (210/7).

C) MACUNLAR:

Risâle fi't-Tıb'da tarifi verilen macunlardan üç tanesinin çeşitli sağlık problemlerinin giderilmesinin yanı sıra cinsel gücü arttırdığı dile getirilmiştir. Müellif bu macunlardan, Süleyman Peygamber macunu olarak verdiği macunu, bizzat Süleyman Peygamber'in cinsel gücü arttırmak için yaptırdığını belirtmektedir.

“Diger *berş-i Öisâ: Cima'Öa takviyet virür. Meni'öi ziyade ider, susuzluğu keser ve beñzi* *kızardur. Mâlibuhâyı giderür ve nâzile'öi sâkin ider. Aşk fülül kırk direm, bezr-i benc* *yigirmi direm, afyon yigirmi beş direm, za'Öferan yigirmi direm, pûzîdân beş direm, ferfeyun* *bir direm, sūrinçân iki direm, şa'ka'kul beş direm, sūnbül-i hindî bir direm, Öüdu'l-ka'br bir* *buçuk direm üç eczâ mişdârî balla ma'Öcün ideler. Afyonun eyüsin alalar ammâ kurî ola,* *muhkem sabk ideler. Kuvama gelmiş balla hûb karışduralar, bir zarfa koyup isti'Ömal* *ideler.”* (B94a/19).

“Diger *ma'Öcün-ı nân; müferrihdür. Fa'Öamı başm ider. Bedeniñ za'Öfin giderür. Nisyânı* *keser, cima'Öa kuvvet virür, meni'öi muhkem idiip buharî kat'Ö ider. İmtilâ'öi giderür ve* *sidik yolın pâk ider ve fera'v virür. Besbâse, havlincân, çörek otı, her birinden birer direm* *cevz-i bevva ve enişün, her birinden beşer direm, za'Öferan ve Öakar'karhâ, her birinden* *buçuk direm, ayru ayru ve döğüp, elekden geçürüp birbirine idhal idiip üç edviye kadarı küfi* *alınmış balla ma'Öcün idiip cevz mişdârî isti'Ömal ideler.”* (B95a/15).

“Diger: Bu *ma'Öcün Süleyman peygamber Öaleyhi's-selam ma'Öcünüdür. Cima'Öa kuvvet* *virme* için *itdürmişdür, mücerredür. Aşk soğan tohumı ve kebâbe ve kuş dili ve Öüdu'l-* *ka'br ve sa'kaz ve hindistan kızı, her birinden bir direm döğüp yumurta sarısuyla karışdurup* *bişüreler. Kaş kızı kabı ağırınca yirlerse ol deñli cima'Ö eyleye, mücerredür ve ma'Örüşdür.”* (B92a/5).

5. CİNSEL İSTEĞİ AZALTAN ŞEYLER:

Risâle fi't-Tıb'de cinsel isteği arttıran hususlardan bahsedildiği gibi azaltan durumlardan da bahsedilmiştir. Bununla ilgili eserimizden aldığımız kayıtlarda, aşırı cinsel isteği olan birinin bu isteğini azaltmak amacıyla kırılacağı kanı söz konusu kişiye haberi olmadan içirildiği takdirde artık isteğinin olmayacağı belirtilmiştir.

“Eger *kırılacağı kanın kişiye bilmeden içürseler, cima'Öa boş kalmaya.”* (118/9).

Risâle fi't-Tıbb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Bir diğer kayıta hazımsızlığın, soğuk suyu çok içmenin, çok kan almanın, kimyon, mercimek, ekşi, acı ve tuzlu şeyler ile marulu çok yemenin de cinsel isteği azalttığı dile getirilmiştir.

“Ervelâ imtilâ olmak ve sovuş suyu çok içmek ve çok kan almak ve kemmün ve mercimek ve ekşi nesneler ve tıx nesneler ve tuzlu nesneler ve marul, bunlar cimâ’at küllî zararlıdır.” (B91a/11).

Müellifin başka bir tespitine göre de cinsel ilişki yapılan evde kesinlikle nergis bulundurmamak gerektiği vurgulanmıştır. Zira bir erkeğin gözü, ilişki sırasında nergise takılırsa o anda erkekliğinin bağlanacağı, boşalamayacağı, şayet boşalırsa gözüne zarar geleceği ve muhtemelen kör olacağı belirtilmiştir.

“Bir kimesne mücâma’at eylese, ol evde nergis gerekmez. Zira cimâ’at iderken gözü nergise düş olsa fi’l-hâl erliği bağlana, inzâl olmaya ve eger inzâl olursa gözüne hâlel gele, muhtemeldür kör ola.” (169/8).

Cinsel isteği azaltan hususlardan bahsederken müellif ayrıca, cinsel ilişki isteyen bir kimsenin istediği kadar yapması gerektiğini söylemekte, bu isteğinden geri kalmamasını tavsiye etmektedir. Bunun için de kişinin bazı şeylerden perhiz etmesi gerektiğini dile getirmektedir. Bunlar; idrar tutmak, yayan yürümek, hamamda çok terlemek, ata çok binmek, pastırma yemek, ayakta cinsel ilişkiye girmek, çok kan almak, çok kusmak, çok müşhil içmek, turşu yemek ve savaştıktan hemen sonra sıcak su içmek. Bunların hepsinin erkek cinsel organını zayıflatacağı ve şehveti azaltacağı belirtilmiştir.

“Eger bir kimesne dilerse cimâ’at çok ide. Ol işden kalmaya. Gerekdür ki birkaç nesneden perhiz ide. Ervel südüğün çok çok tutmaktan ve yayan yürümekten ve hammamda çok derlemekten ve çok ata binmekten ve basdırma yimekten ve ayak üzere cimâ’at itmekten ve şad-revânî cimâ’atdan ve çok kan almaktan ve çok kayı itmekten ve çok müşhil içmekten ve turşu yimekten ve savaştıktan iken ısıcaş su içmekten, bunların cümlesi şekerî süst ve şehveti eksik eyler.” (169/11).

Bir diğer örnekte yere veya yatağa döşenmiş gül yapraklarının üzerinde ilişkide bulunmanın da meniye zarar vereceğinden cinsel isteği azaltacağı ve bedene de zarar vereceği üzerinde durulmuştur.

“Eger gül döşeyüp üzerinde yatsalar ya’ni cimâ’at itseler meni kem idiüp kat’at ider, yaramazdur. Ammâ harâreti dâfi’atdır ve çok ishal ider ve südde’i açar.” (170/5).

Fatih KAYA

Son olarak aşağıda vereceğimiz örnekte de yine hamamda çok oturmanın cinsel isteği azalttığı belirtilmiştir.

“Hammāmda çok oturmak hayret ve hafakān getürür ve gönli gusṣalı eyler ve cimā’ōdan ve ta’ōam yimeden keser.” (197/15).

6. ÇOCUK SAHİBİ OLAMAMANIN NEDENLERİ:

Risāle fi’t-Tıb’da çocuk sahibi olmak isteyenlere çeşitli tavsiyelerin verildiği bölümde, çocuk sahibi olmak isteyen eşlerin fiziksel bakımdan uyumlu olmalarının hayati öneme sahip olduğu görülmektedir. Buna göre küçük cinsel organı olan bir erkek uzun boylu bir kadınla ilişkiye girdiği takdirde çocuk sahibi olma ihtimalinin düşük olduğu belirtilmektedir. Yine büyük cinsel organa sahip olan bir erkek kısa boylu bir kadınla ilişkiye girdiği takdirde de yine bir çocuk sahibi olma bakımından bir yarar elde edilemeyeceği dile getirilmiştir.

“Ammā bir hāl dabi vardır. Bir kişinin şekerini hurde olsa, dirāz kad Ōavratı cimā’ō aśsi idemez ve eğer şeker büyük Ōavrat hurde olsa önde cimā’ō aśsi idemez. Zirā şehvet maḳāmına düşmez.” (B88b/10).

7. HAMİLE KALMAYI ENGELLEYEN UYGULAMALAR:

İncelediğimiz eserde hamile kalmayı engelleyen yöntemlere de yer verilmiştir. Halk hekimliğinin en karakteristik örnekleri arasına girebilecek bu uygulamalarda, fil dışkısının kadınlar tarafından üzerlerinde taşınması veya cinsel organlarına doğru tütsü edilmesi durumunda hamile kalmayı tamamen engelleyeceği, bir dirhem safranın yenmesi durumunda bir yıl hamile kalmayı önleyeceği ve bir dirhem kara boyanın, yani zaç yağının yenmesi durumunda da yine tamamen hamile kalmanın engelleneceği dile getirilmiştir.

“Eğer fil tersini iki direm bir Ōavrat götürse ya altına tütüzdürse şöyle ki tütünü fercine gire, bergiz Ōömründe hāmile olmaya, kısr kala.” (B88a/12).

“Eğer bir direm za’ōferanı bir Ōavrat yise bir yıl ol Ōavrat hāmile olmaya.” (B89a/5).

“Eğer bir direm kara boyayı bir Ōavrat yise Ōömründe ol Ōavrat hāmile olmaya.” (B89a/6).

8. HAMİLE KALMAYI KOLAYLAŞTIRAN UYGULAMALAR:

Risâle fi't-Tıbb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Risâle fi't-Tıbb'da hamile kalmayı kolaylaştıracak birtakım tavsiyeler yer almaktadır. Aşağı örnekte öd ağacı, mersin yaprağı ve hurma koruğunun bir miktar ezilmiş misk ile karıştırılarak şarapta kaynatılması ile elde edilen suyun kadın cinsel organına sürülmesi tavsiye edilmekte, bunun kadındaki üreme organlarında var olan tıkanıklıkları açacağı ve çocuk sahibi olmayı kolaylaştıracağı belirtilmektedir.

"Eger Öud-ı hindî ve mürd yaprağı ve hurmâ koruğu her birinden bucuğ direm ve misk bir denk dögeler, bir beze bağlayalar ve birez şarb şarab bir çölmege koyup ocağda kaynadalar. Kaynarken ol otları içine birağalar, kaynaya, tâ kim kuvveti ol şaraba çıka. Andan süzeler, bir şişeye koyalar. Hâcet vaktinde bir pâre yün ile Óavrat götürine, beker gibi ola. Bu Óilacun kuvvetinden rahmün kuvvet-i cazibesı muhkem olur ve süddesi açılır ve istikâmet birle menî maqâmına varup hemân ol sâóat hâmile olur ve bu Óamel esrâr-ı hükmâdandır." (B88a/6).

Bir diğer uygulamada müellif çocuk sahibi olamayan bir kadının menekşeyi ezip suyunu alarak bundan fitil yapıp ve cinsel organının içine soktukten sonra eşiyle ilişkiye girerse, o ilişkide hamile kalacağını söylemektedir.

"Eger Óavrat kim oğlu olmasa beneşseöi döğüp suyun alup bir fitil eylesün, dabı ol beneşse suyna batursun, ol Óavrat fercine kosun. BaÓde helâliyle cimâÓda kalsun. Derhâl yüklü ola." (B88a/19).

Başka bir uygulama tavsiyesinde sarı hıyarın tohumu ezilerek çiriş gibi yapıldıktan sonra yumurta sarısıyla karıştırılıp içildiği takdirde ilk ilişkide hamile kalınacağı söylenmektedir.

"Eger Óavrat hâmile olmağ için sarı hıyarun tohumun dögeler, çirişe döne ve yumurta sarusıyla karşıdura, Óavrat içe, helâliyle yata, fi'l-hâl ol cimâÓda hâmile ola." (B88a/21).

Aşağıdaki örnekte de filin idrarının içilmesi durumunda hamile kalınacağı belirtilmiştir.

"Eger filiün bevlini bir Óavrat içse hâmile ola." (B88a/14).

Yine her ilişkiden sonra kadının bir dirhem karanfil içmesi durumunda hamile kalacağı belirtilmiştir.

"Eger Óavratlar her ayrılığda bir direm karanfil içse yüklü ola, mücerredür." (B89a/11).

Yukarıda yer verdiğimiz tavsiyeler bitkisel veya hayvansal kaynaklı maddeler kullanılarak yapılan uygulamalardır. Aşağıda vereceğimiz tavsiye

Fatih KAYA

ise özellikle çocuk sahibi olamayan kilolu kadınlar üzerinde yapılacak bir takım fiziksel uygulamalar anlatılmaktadır.

“Ve dahı Óavrat kim semiz ola, içini yağ kablaya, oğlan hâzinesi yağ içinde kalur. Meni ve şehveti kabûl itmez. Pes anuñ gibi Óavratı cimaÓ vaqtinde oynamağla ve memelerin ve göğsin vâfirce oynağla ve ferverin şeker ile vâfirce süre. Fi'l-ciimle semiz Óavrat oynamağla buñalur. CimaÓ itdükde şurveti ve iç yağı aşığa sarķar. Oğlan hâzinesi açılur, şehvet yirine varur, Óavrat yüklü olur.” (B89a/1).

8. MENİYİ ARTTIRAN GIDALAR:

Risâle fi't-Tıb'da bazı bazı gıdaların insan bedeni üzerindeki yararlı etkilerinden söz edilirken bu etkiler arasında bu gıdaların meniye arttırdığı üzerinde de durulmaktadır. Bu gıdalar arasında darıfûlful, fıstık, fındık, havlan (topalak) ve tatlı nar gibi bitkilerin; rafadan yumurta, güvercin eti, keklik eti, serçe eti gibi hayvansal gıdaların bir de tatlı badem yağının meniye arttırdığı belirtilmiştir.

“Dār-ı fülful issidiür, kurdur. Bağırsaklarda olan hıtları ardur, bāk ider ve fālice ve laķveye ve süst endāma eyüdüür ve yilleri taħlil ider. Bedene kuvvet virür. Meniöi ziyāde ider.” (204/16).

“Bil ki, rafadan yumurta yimek eyüdüür. Meniöi ziyāde ider ve öksürüğü keser ve yürege kuvvet virür.” (207/1).

“Eger güvercin eti bögrege müfiddür ve meniöi ve kanı ziyāde ider.” (210/5).

“Fısdık, fındık baş ağırdur ve şafrayı arturur ve gec hażm olur ve meniöi ziyāde ider.” (212/14).

“Havlān germ ve huşkdur. Bögrek ağrısına, kulunca ve meni ziyāde arturmasına müfiddür.” (215/1).

“Ve dahı keklik eti meniye ziyāde ider.” (215/6).

“Ve dahı serçe eti meni ziyāde ider.” (215/8).

“Fatlu nār miÓdede şafrā eyü olursa şafrāya döner, boğazı ve göğsi ve yumuşadur. Öksürüğe müfiddür ve meniöi ziyāde ider ve beyne kuvvet virür.” (215/19).

“Fatlu bādem yağı adamı semirdir. Öksürüğe eyüdüür. Çigeriñ ve talağın süddesin açar. Meni arturur. İncir ile yiyeler. Ammā çok yimeyeler.” (216/2).

9. KISIRLIĞIN KAYNAĞINI BULMA YÖNTEMLERİ:

	"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi" "International Journal of Humanities and Art " [trk dergisi/2025]	e-ISSN:2757-6388 Cilt/Volume:6 Sayı/Issue:1
---	---	--

Risâle fi't-Tıbb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Bilindiği gibi çocuk sahibi olamama durumuna kısırlık denmektedir. Risâle fi't-Tıbb'da tespit ettiğimiz halk hekimliği uygulamalarından ikisi de kısırlık durumunun eşlerden hangisinde olduğunun tespiti amacıyla dönük uygulamalardır. Bu uygulamalardan birinde temiz bir çanak içine su doldurulur. Bu su içerisine erkek menisini boşaltır. Eğer meni suyun dibine çökerse kısırlığa neden olan hastalık erkekte değildir. Yok eğer meni su üzerinde kalırsa veya belirsiz olursa hastalık erkektedir.

“Eğer Óavrat hâmile olmasa ve bilmeseler, erden midür, Óavratdan mıdır, anuñ bilmenüñ tarıķı oldur ki bir arı çanağ içine su dolduralar, ol er ol çanağın içindeki suyun üzerine şehvetin dökse. Eger şehvet suyun dibine inerse Óillet Óavratdandır ve eger su üzerine kalursa ya şuda belirsiz olursa Óillet erdendir.” (B88b/2).

İkinci uygulamada ise hem erkek hem de kadın yumuşak bir toprak üzerine farklı zamanlarda birkaç kere idrarlarını yaparlar. Eğer erkeğin idrarı hızlı bir şekilde kurursa hastalık erkekte bulunmaktadır. Eğer kadının idrarı hızlı bir şekilde kurursa hastalık kadındadır.

“Ammâ bir Óillet dabı budur ki erle Óavrat bir yumuşak toprak üzerine başka başka birkaç kez işeyeler. Eger erkek sidügi yiri tış kurusa Óillet erdendir. Eger Óavratın sidügi yiri tış kurusa Óillet Óavratdandır. Kanğısında Óillet olur, tımar etmek lazımdır. Ta kim ol Óillet gide.” (B88b/6).

SONUÇ:

Bu çalışmada, Risâle fi't-Tıbb adlı eserde geçen cinsel sağlık sorunlarına yönelik geleneksel çözüm yolları ve cinsel yaşam tavsiyeleri halk hekimliği bağlamında ele alınmıştır. Eski çağlardan itibaren farklı kültürlerin tıp anlayışları incelenmiş, özellikle İslam ve Osmanlı tıp tarihindeki bahnameler üzerinden cinsel sağlık uygulamalarına dair bilgiler verilmiştir.

Risâle fi't-Tıbb adlı eserde cinsellik, cinsel sağlık ve cinsel yaşam konularında çeşitli tavsiyeler sunulmuştur. Cinsel ilişki biçimleri, uygun ilişki zamanları, sağlıklı bir ilişkinin belirtileri ve cinsiyet belirleme yöntemleri gibi konuların yanı sıra, cinsel sağlığı korumaya yönelik önleyici ve tedavi edici yöntemler ele alınmıştır. Ayrıca, cinsel isteği artıran ve azaltan gıdalar, meniyi artıran besinler, kısırlık nedenlerinin tespiti ve hamileliği engelleyen veya kolaylaştıran yöntemler gibi pratik bilgiler de paylaşılmıştır.

Fatih KAYA

Eser, dönemin halk tıbbı anlayışını yansıtmakla birlikte, bazı uygulamaların günümüz modern tıbbı açısından geçerliliği tartışmalıdır. Ancak, tarihsel ve kültürel açıdan değerlendirildiğinde, bu tür metinler geçmiş toplumların sağlık algısını ve uygulamalarını anlamada önemli bir kaynak niteliğindedir. Halk hekimliği pratiklerinin günümüz tıbbıyla karşılaştırmalı olarak ele alınması, geleneksel bilgilerin bilimsel temellere dayandırılarak değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1

Risâle fi't-Tıb'da Halk Hekimliği Bağlamında Cinsel Sorunlara Çözüm Yolları ve Cinsel Yaşam Tavsiyeleri

Kaynakça / Reference

Asil, E., Şar, S. (1984). Eski Yunan Tıp ve Eczacılık, Ankara Ecz. Od. Bül., 6 (6), 94-97.

Asil, E., Şar, S. (1985). Ortacağda Avrupa Tıp ve Eczacılığı, Ankara Ecz. Od. Bül., 7 (2), 192-198.

Demirhan, A. (1985). Halk Hekimliğinin Tanımı, Tarihi Gelişimi ve Özellikleri, Tıp Dünyası, 58 (675), 191-205.

Kaya, F. (2024). Yazarı Bilinmeyen Bir Tıp Kitabı Risâle fi't-Tıb (Giriş – Notlar – Çeviriyazılı Metin – Soz Varlığı), Duvar Yayınları, İstanbul.

Özcan A. Bahname. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi; 1991: 489-90.

Parlatır, İsmail (2009). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı Yayınları.

Redhouse, Sir James W. (2006). Turkish And English Lexicon Nev Edition, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Ronan, Colin A. (2005). Bilim Tarihi (Çev. Ekmeleddin İhsanoğlu, Feza Günergür), Ankara: TÜBİTAK Yayınları. Steingass, Francis Joseph (2005). A Comprehensive Persian – English Dictionary, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şar, S. (1989). Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 221-229.

Şar, Sevgi. (2005). Anadolu'da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış, Türkiye Klinikleri Dergisi Journal of Medical Ethics-Law and History , C. 13, S. 2, 31-136.

Şehsüvaroğlu, B. N. (1970). Eczacılık Tarihi Dersleri, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1